

ANONYMITA OSVOJENÍ VS. PRÁVO DÍTĚTE ZNÁT SVŮJ PŮVOD

MARTINA CIRBUSOVÁ

Právnická fakulta, Masarykovy Univerzity, Česká Republika

Abstract in original language

Na problematiku práva dítěte znát svůj původ je možné nahlížet z několika uhlů pohledů. Jinak řečeno, důvodů proč se touto problematikou zabývat může být několik. Prvním z nich jsou baby boxy, druhým důvodem proč se této problematice věnovat, je úprava osvojení, jeho meze zrušitelnosti a utajení. Problematika anonymity osvojení sama o sebe není v české právní úpravě upravená, a jako taková není problematická. Otazníky ale začínají vyvstávat ve chvíli, kdy ji dáme do kontrastu s právem dítěte znát svůj původ.

Key words in original language

osvojení, anonymita osvojení, právo znát svůj původ, baby boxy, Evropská úmluva o osvojení dítěte, Úmluva o ochraně práv dítěte, Evropská úmluva o výkonu práv dítěte, nejvyšší zájem dítěte, anonymní porod

Abstract

On the issue of children's right to know its origin can be viewed from several angles. In other words, there are several reasons why this issue can be deal with. The first of them are baby-boxes, the second reason why this issue is addressed is the regulation of adoption, the limits of it revocability and secrecy. The issue of anonymity adoption of itself is not modified in the Czech legislation, and as such is not problematic. But questions begin to arise when we put it in contrast with the child's right to know its origin.

Key words

adoption, anonymity of an adoption, the right to know children's origin, baby boxes, the European Convention for the adoption of a child, the Convention on the Rights of the Child, European Convention on the exercise of the rights of the child, the child's best interests, anonymous childbirth

1. ANONYMITA OSVOJENÍ VS. PRÁVO DÍTĚTE ZNÁT SVŮJ PŮVOD

Int Mgr. Martina Cirbusová¹

¹ autorka je studentkou doktorského studijního oboru na katedře občanského práva, právnický fakulty Masarykovy Univerzity

Problematika identity jedince, lidské bytosti, je nekonečné téma, které se v každé době objeví v závislosti na jiný spouštěč. V současné době, dovoluji si tvrdit, je spouštěčem tohoto ožehavého tématu (zejména ve spojení s právy dítěte) právě kontroverzní téma baby boxů. I navzdory převážné většině příznivců, je jejich existence, no zejména neexistující právní úprava, trnem v oku nejednoho odborníka.

Česká republika se nachází v situaci kdy má sedm let na to, aby reagovala na závěry, ke kterým dospěl při své kontrole Výbor OSN pro práva dítěte (dále jen Výbor OSN) v problematice baby boxů. Výbor OSN vyzývá Českou republiku, aby zvýšila své úsilí při řešení základních příčin, které vedou k opouštění dětí, včetně poskytování informací o plánovaném rodičovství, jakož i odpovídajícího poradenství a sociální podpory pro neplánované těhotenství a prevenci rizikového těhotenství.² Členům výboru se nelíbilo, že Česká republika tímto způsobem pouze přihlíží tomu, že děti jsou opuštěny svými rodiči. Vytýká jí, že se nesnaží snížit počty opuštěných dětí a ani nepodporuje žádnou alternativu k baby boxům. Pouze pasivně přihlíží problému.

Jedním z argumentů domácích (českých) odpůrců baby boxů je právě zamezení možnosti dítěte znát svůj původ.³ Nemá možnost poznat své rodiče, tak jak mu to zaručuje Úmluva o právech dítěte.⁴ Právě této problematice bych se chtěla věnovat ve svém příspěvku.

Na problematiku práva dítěte znát svůj původ je možné nahlížet z několika uhlů pohledů. Jinak řečeno, důvodů proč se touto problematikou zabývat může být několik. Prvním z nich jsou již mnou naznačené baby boxy. Druhým důvodem proč se této problematice věnovat, je právě úprava osvojení, jeho meze zrušitelnosti a utajení.

Problematika anonymity osvojení sama o sebe není v české právní úpravě upravená, a jako taková není problematická. Otazníky ale začínají vyvstávat ve chvíli, kdy ji dáme do kontrastu s právem dítěte znát svůj původ. Dovolím si tvrdit, že anonymita osvojení, jako protipól práva dítěte na informace o svém původu, není prvoplánovým účelem zákonodárců.

² Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zruste-babyboxy-naleha-osn-na-cesko-nesmysl-oponuje-zakladatel-psq-/domaci.aspx?c=A110623_121321_domaci_hro: citováno dne 30. 11. 2011

³ Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/na-zruseni-babyboxu-ma-cesko-sedm-let-trest-mu-ale-nehrozi-p3j-/domaci.aspx?c=A110712_140548_domaci_taj: citováno dne 30. 11. 2011

⁴ viz čl. 7 a násl. Úmluvy o právech dítěte přijaté Valným shromážděním OSN, vyhlášené 20. 11. 1989, ratifikované Českou republikou dne 30. 9. 1990 (vstup v platnost 6. 2. 1991) uveřejněné pod č. 104/1991 Sb.

Ve světle lidskoprávního nahlížení na rodinné právo, ve světle implementací předpisů evropského práva do českého právního pořádku a s rostoucím počtem soudních sporů, je nutné konstatovat, že práva na ochranu osobnosti, nabývají pořád větší význam.⁵ Článek 13 Úmluvy o právech dítěte a zároveň čl. 17 Listiny základních práv a svobod garantují svobodu projevu a právo na informace.⁶ Právě právem na informace nejčastěji argumentují odpůrci baby boxů ale zároveň i institutu utajeného porodu (viz dále).

Úmluva o výkonu práv dítěte⁷ definuje ve vztahu k dítěti pojem relevantní informace jako „příslušné informace“, které jsou vhodné vzhledem k věku a chápání dítěte, a které jsou mu poskytovány v zájmu umožnit mu plný výkon jeho práv a jejichž poskytnutí není na újmu blaha dítěte.⁸ V této souvislosti si dovoluji oponovat současnému nastavení povinnosti osvojitelů informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodné, nejpozději však při zahájení školní docházky.⁹ Poskytnout informace osvojenci by měli dle mého názoru osvojitelé pouze v případě nejlepšího zájmu dítěte.¹⁰ Nemyslím si, že je pro zdravý vývoj dítěte nevyhnutné, zejména ve věku začetí školní docházky, seznámení se s faktem a okolnostmi osvojení. Dovolím si tvrdit, že takové informace můžou v tomhle věku vést spíše k neprospěchu a ujme dítěte. Osvojitelé by měli nejlíp znát, kdy je nejvhodnější dítě s touto skutečností seznámit. Proto by mělo ustanovení upravující tuto povinnost vůči osvojenci znít spíše v duchu nejlepšího zájmu dítěte, co znamená s ohledem na jeho psychický vývoj.

⁵ K tomu viz: *Bubelová, K.* Porušení práva na rodinný život. Právní fórum, 2009, č. 7, s. 253

⁶ K tomu viz: *Motejl, O., Černá, M., Panovská, K., Matyášová, P.* *Rodina a dítě.* Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 64

⁷ Evropská úmluva o výkonu práv dítěte přijatá Radou Evropy, vyhlášená 25. 1. 1996, ratifikovaná Českou republikou 7. 3. 2001 (vstup v platnost 1. 7. 2001), uveřejněná pod č. 54/2001 Sb.

⁸ K tomu viz: *Novotná, V.* Evropská úmluva o výkonu práv dítěte. Právo a rodina, 2000, č. 8.,

⁹ ustanovení § 832 Nového občanského zákoníku: dostupný z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf: citováno dne 11. 12. 2011

¹⁰ viz též *Ficová, F. a kol.* *Ochrana práv maloletých v civilnom procese.* Bratislava: EUROUNION, 2008. s. 144-145. ISBN 978-80-89374-04-5

Na druhou stranu je ale nevyhnutné zachovat právo dítěte se domoci této informace.¹¹ Zákonodárce by měl chránit práva dítěte tak, jak mu je přiznávají mezinárodní úmluvy (viz dále).

Jak již úvod naznačuje, obsáhlost tohoto tématu je značná a věnovat se každému detailu není s přihlédnutím k celé řadě lidskoprávních aspektů (nejvyšší zájem dítěte, právo na informace atd.), zcela možné. Cílem mého příspěvku je tedy vyvrácení nebo potvrzení následujících hypotéz:

- 1) Baby boxy jsou důvodem častějšího opouštění dětí, a tedy příčinou ztráty identity dítěte.
- 2) Reforma soukromého práva v České republice, v úpravě osvojení dítěte, nesleduje lidskoprávní dimenze úpravy tohoto institutu v mezinárodních smlouvách.
- 3) Právo dítěte znát svůj původ je právem absolutním.

Jak uvádí důvodová zpráva k Novému občanskému zákoníku, i navzdory tomu, že celosvětové tendence potlačení anonymity osvojení sílí, je nevyhnutné ponechat na zúčastněných stranách, aby sami zvážili, zda se obrátí na soud ve věci utajení okolností osvojení. Jelikož ale ustanovení § 834 souvisí s právem dítěte znát svůj původ, je nevyhnutné počítat s existencí vyššího (veřejného) zájmu, který může být silnější než právo zúčastněných stran na utajení okolností osvojení.¹²

2. BABY BOX JAKO „ZADNÍ DVÍŘKA NEZODPOVĚDNÉHO PŘÍSTUPU K RODIČOVSTVÍ“

Jedním z argumentů odpůrců baby boxů, je že vychovávají k nezodpovědnosti rodičů. Důkazem toho jsou případy, kdy byly do baby boxů odloženy již několika měsíční děti. Tvůrce schránek v České republice argumentuje počtem dětí, které již byly „díky“ baby boxům zachráněny, tedy počtem dětí, které „unikly před smrtí“ jenom proto, že byly odloženy do schránek. Bohužel, žádná statistika ale nehovoří o tom, že by tyto děti jinak zemřely. Do dnes není žádný důkaz o tom, že děti, které byly odloženy do baby boxů, by jinak skončili v popelnici, tak jak to uvádí na svých webových stránkách a

¹¹ K tomu nesouhlasné stanovisko k tvrzení, že dítě nemá žádnou možnost dovolat se svého práva in: Ficová, F. a kol. *Ochrana práv maloletých v civilnom procese*. Bratislava: EUROUNION, 2008. s. 145. ISBN 978-80-89374-04-5

¹² viz důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku k § 833 – 834, dostupná z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf: citováno dne 30. 11. 2011

při jakékoliv diskuzi v médiích pán Hess, zakladatel schránek v České republice.¹³

Zastávám názor výboru OSN, který České republice vytýká neřešení základních příčin, které vedou k opuštění dětí. Pravděpodobně nejčastější příčinou odkládání dětí je zlá ekonomická situace matky (v dnešní době je nepřijetí od okolí, nebo sociální vyloučení, dle mého názoru, spíše na ústupu). Nedostatek informací o plánovaném rodičovství, neexistence sítě pro pomoc svobodným matkám jsou kompenzovány jakousi schránkou, která „ten problém“ vyřeší.

Důsledkem nezodpovědného přístupu rodičů k rodičovství je právě ztráta identity dítěte, upírání možnosti dítěte znát svůj původ a porušení jeho práv, které mu zaručují mezinárodní smlouvy.

Příkladem může být jednoduchá komparace, kdy je dítě A, nalezeno ve svých třech měsících na ulici, umístěno do ústavní péče, nezná svůj původ a nemá šanci (pokud se jeho biologičtí rodičové samy nepřihlásí) ho nikdy dohledat. Pak je tady dítě B, hned po porodu odloženo do baby boxu, rovněž bez identity a bez možnosti ji zjistit.

Za takové situace si dovolím tvrdit, že baby boxy jako takové nejsou příčinou ztráty identity dítěte. Baby boxy mohou být (a dle mého názoru taky jsou) pouze nástrojem, který, ostatně tak jak České republice vytýká Výbor OSN, vytváří zadní dvířka pro nezodpovědný přístup k mateřství a rodičovství (viz dále).

3. UTAJENÉ VS. ANONYMNÍ PORODY

Česká právní úprava zná tzv. utajený porod (ne však anonymní), resp. porod s utajenou totožností matky.¹⁴ V praxi to probíhá, jako normální porod, až na to, že totožnost matky i celá zdravotní dokumentace je zapečetěna v obálce, kterou může otevřít pouze soud. Bohužel, soudní praxe již několik matek překvapila, když byly předvolány před soud v „řízení o osvojitelnosti dítěte“. Jednalo se o problematiku nezajmů rodičů o dítě ze zákonem stanovených důvodů. V takovém případě rozhoduje dle ustanovení §180a-180b, zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen osř), soud v tzv. incidenčním řízení na základě § 68 ZOR, tedy řízení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení. Jak uvádí doc. Králičková, je právě zde možné sledovat jakési tendence zákonodárce zahalit osvojení do roušky tajemna.¹⁵

¹³ viz např. <http://www.babybox.cz/>

¹⁴ ustanovení § 67b zákona č. 20/ 1966 Sb., o péči o zdraví lidu, přijatého úpravou č. 422/2004 Sb.

¹⁵ Králičková, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 131. ISBN 9788021050532

Rodiče mohou být účastníky řízení jen tehdy, jsou-li nositelé rodičovské zodpovědnosti dle ustanovení § 31 zákona č. 94/1963, o rodině. Pokud tedy matka dítěte po porodu požádala o utajení své totožnosti (dle ustanovení § 67b odst. 20, zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu), nebo bylo dítě odloženo do tzv. baby boxu, nebo se jedná o nalezené dítě, incidenční řízení se konat nebude, neboť rodiče dítěte nejsou známi.¹⁶ Pokud tedy rodiče nedají souhlas k osvojení, ale během šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, je možné osvojení i bez jejich souhlasu.

Tyto názory však nejsou jednotné. V některých případech se bohužel přesazuje stanovisko, že v případě, kdy matka dítě odloží do baby boxu anebo jinam, dítě matku nemá a řízení o osvojitelnosti se nekoná. V případě ale, že žena rodí s utajenou totožností, dítě matku má, pouze nezná její totožnost, proto se řízení o osvojitelnosti koná. S tímto názorem nelze souhlasit, zejména s přihlédnutím k dikci zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, který říká, že matkou dítěte je žena, které dítě porodila. Tak je tedy tomu v obou případech (utajeného i anonymního porodu) a tedy, ani v případě utajeného porodu by neměla být obálka s údaji o matce dítěte otevřena a tím odhalena její totožnost.¹⁷ Není možné v případě utajeného porodu tvrdit, že dítě matku má, jenom nezná její totožnost a v případě anonymního porodu (odložení dítěte do baby boxu), dítě matku nemá. V obou případech dítě matku má, a v obou nezná její totožnost. V obou případech by tedy s otázkou osvojitelnosti dítěte mělo být nakládáno stejně.

Problém tedy je, jednak na straně obecné informovanost o této skutečnosti a jednak na straně soudců, kteří samy nevykládají toto ustanovení stejně. Proto se matky domnívají, že v případě odložení dítěte do baby boxů, svoji totožnost utají líp, než v případě utajeného porodu, který by měl být právě tím institutem, který k tomu slouží. Nakolik dochází k otevření obálek, právě v incidenčním řízení, z důvodu určení souhlasu k osvojení, je obava matek z odhalení jejich totožnosti zřejmě na místě.

Úmysl zákonodárce při tvorbě institutu utajeného porodu¹⁸, byl jednoznačně zaměřen na ochranu zdravotního stavu matky i dítěte při

¹⁶ K tomu shodně: David, L.; Ištvanek, F.; Javůrková, N.; Kasíková, M.; Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I.díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 940

K tomu kolize: Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1346.

¹⁷ viz již zmíněný: Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1346.

¹⁸ I navzdory tomu, že se uvádí, že tím zákonodárce porušuje řadu mezinárodních smluv. K tomu srov. *Zuklínová, M.*: Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*, 2005, č. 7, s. 250 a násl.

porodu. Právě apel na tuto stránku věci můžeme slyšet od odpůrců baby boxů. Ochrana zdraví matky a jejího dítěte je totiž z důvodu existence schránek, do kterých je možné dítě odložit značně ohrožena, protože matky rodí doma, bez zdravotní péče nebo v jiných zdravotně nevyhovujících podmínkách.

To znamená, situace, ve které by matky mohly bezpečně, bez strachu o vlastní zdraví, nebo zdraví dítěte přijít do porodnice, dítě zde za pomoci lékařů odrodit a pak odejít s vědomím, že již nikdy nebudou spojovány s dítětem je obtížná, a jak praxe sama ukazuje i často nereálná.

Takovéto jednání matek by ulehčila právní úprava zavedením možnosti anonymního porodu. To znamená umožnit matkám porodit v zdravotnickém zařízení, bez toho aby musely uvádět svou totožnost. Lékaři by tak měli možnost zjistit pouze zdravotní stav dítěte a matky. Identita matky by v případě jejího nesouhlasu, nebyla nikde uváděna a po porodu by matka opustila porodnici - anonymně. Tento institut by naplnil veškeré cíle a klady, které jsou připisovány baby boxům (záchrana života dítěte, bez nutnosti šetření sociálních pracovníků, kterému se ženy snaží vyhnout, stejně jako pohrdavému přístupu ze strany zdravotního personálu v případě utajeného porodu), a zároveň by byly odstraněny výhrady odpůrců baby boxů (zejména ohrožení života matky a dítěte)¹⁹. To znamená, dodržování principů prosazovaných Haagskou konvencí postavených na ochraně matky a dítěte, před rozhodnutím učiněným v tísňivé situaci.²⁰

Tato situace bohužel ale neřeší možnost dítěte dohledat svůj původ. Jak ale uvádím dále, právo dítěte poznat svůj původ není bezmezná, a tedy ani možnost se ho dovolat nemusí být přiznána za všech okolností. Dovolím si ale tvrdit, že zavedení anonymního porodu ve zdravotnickém zařízení, by nahradilo baby boxy a důvod jejich existence. Zároveň by dali větší možnost dítěti na přežití, než v případě kdy matka rodí sama a po porodu donese dítě do baby boxů, a tím by se snížily i statistiky vražd a úmrtí novorozenců.

„Osvojení jako služba pro osvojitele neboli, hledání identity v praxi“

„Pravda je nejlepší ochranou adoptivního svazku.“²¹

¹⁹ viz také http://zpravy.idnes.cz/babyboxy-vyzyvaji-k-ohrozovani-matky-i-ditete-mini-jejich-odpurce-103-domaci.aspx?c=A110722_213025_domaci_taj

²⁰ K tomu též: *Radvanová, S.* Osvojení v proměnách společnosti. In *Dvořák, J., Winterová, A.*: Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám. Praha: ASPI, 2005, s. 252

²¹ viz *Novák, T., Průchová, B.* Problémy s tajemstvím nezrušitelného osvojení. *Právo a rodina*, 2004, č. 10, s. 11.

Osvojení jako institut, který má v největší možné míře vytvořit vztahy, jaké jsou mezi rodiči a jejich dětmi, tam kde se přirozené podmínky pro rodičovský vztah nemohou v plné míře uplatnit²², je z pohledu zachování práva dítěte poznat své biologické rodiče napadán mnoha instituty ochrany základních lidských práv a svobod.

Vzhledem k tendencím, kterými se ubírá rekonstrukce soukromého práva představovaná Novým občanským zákoníkem v České republice, je nanejvýš aktuální otázka, jakým směrem se ubírá úprava osvojení dítěte. Historické tendence (zejména po druhé sv. válce) směřovaly k jednoznačnému postoji „služby pro dítě“, kterému se tak dostane minimálně možnosti začlenění do společnosti, no tendence posledních let tento postoj nahloďávají, ne-li vyvracejí. Právě nový soukromoprávní kodex v České republice je důležitým mezníkem úpravy tohoto institutu, a jak naznačují dlouhé diskuze k jednotlivým ustanovením, no především téměř deset let jeho příprav, musíme počítat se zásadními změnami.

Současná právní úprava (zákon o rodině) je založena na trojím chápání osvojení dítěte, a to na osvojení s přímým souhlasem rodiče s osvojením dítěte, vysloveném v soudním řízení, na osvojení s blanketovým souhlasem rodičů dítěte, a s osvojením bez souhlasu rodičů dítěte. Právě u posledních dvou je možná desinterpretace v duchu anonymity osvojení. Není tomu ale tak.

Za jeden ze zásadních pramenů právní úpravy „anonymity osvojení“ můžeme považovat Evropskou úmluvu o osvojení dětí²³, která stanovuje procesní pravidla zajišťující anonymitu osvojení, konkrétně ve svém článku 20 odst. 1. : „Bude přijato opatření, jímž se umožní, aby se osvojení uskutečnilo bez odhalení totožnosti osvojitele rodině dítěte.“

Odrazem toho je pak v české právní úpravě (Nový občanský zákoník) již zmiňované ustanovení odkazující na možnost utajení osvojení²⁴. Institut utajení osvojení je upraven v ustanovení § 833 Nového občanského zákoníku²⁵, kdy má osvojenec (zjednodušeně řečeno)

²² Holub, M.; Nová, H.; Sladká Hyklová, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 8. akt. vyd., Praha: Linde Praha, a. s., 2007, s. 217

²³ Evropská úmluva o osvojení dětí přijatá Radou Evropy, vyhlášená 24. 4. 1967, ratifikovaná Českou republikou 8. 9. 2000 (vstup v platnost 9. 12. 2000), uveřejněná pod č. 132/2000 Sb.

²⁴ ustanovení § 833 Nového občanského zákoníku, dostupný z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf: citováno dne 30. 11. 2011

²⁵ podle verze uveřejněné na stránkách http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf: citováno dne 12. 12. 2011

právo seznámit se s obsahem spisu o osvojení až v době zletilosti. To však neřeší problematiku práva dítěte znát svůj původ. Pokud totiž spis bude obsahovat informaci, že bylo dítě osvojeno bez souhlasu rodičů z důvodu zřejmého nezájmu, resp. že jsou rodiče neznámy, končí zde jeho pátrání po vlastní identitě.

Je tedy nutné podotknout, že tímto ustanovením, se jednoznačně nezamezuje právo dítěte zjistit svůj genetický původ, zjistit odkud pochází jeho „já“.²⁶ V případě, že došlo k osvojení se souhlasem rodiče, není důvod institut utajení použít, a když se tak stane, tak po dosažení zletilosti má dítě možnost seznámit se s obsahem spisu. V případě, že se jednalo o osvojení bez souhlasu, z důvodu zřejmého nezájmu, v 95% z důvodu, že jsou rodiče neznámy, je identita dítěte „ztracena“ bez ohledu na utajení okolnosti osvojení do doby jeho zletilosti.

Institut utajení osvojení tak sám o sobě nebrání dítěti znát svůj původ. Dovolím si tvrdit, že bude spíše v převážné většině případů sloužit k nejlepšímu zájmu dítěte, pro potřeby jeho ochrany. Pokud je jeho identita „ztracena“ již před osvojením, je institut utajení osvojení pouze druhotný.

Úmluva o právech dítěte sice dítěti zaručuje právo znát svůj původ, ale pouze v mezích „pokud je to možné“.²⁷ Na to veřejnost většinou zapomíná. Právo dítěte znát svůj původ není absolutní.

Nesmíme zapomenout zejména na to, že Česká republika vyslovila výhradu vůči ustanovení čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, za co je pravidelně vyzývána Výborem OSN k zrušení této výhrady. K výhradám Výboru OSN ke třetí a čtvrté periodické zprávě České republiky o plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte, odpovídá Česká republika Výboru OSN, přesně v znění „možnosti“ ne absolutního práva dítěte znát svůj původ.²⁸ Text článku 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte výslovně nepožaduje, aby právní řády smluvních států zahrnovaly zvláštní ustanovení týkající se práva dítěte znát své biologické rodiče, jako i zachování své identity. Toto ustanovení pouze stanoví, že má znát své rodiče, pokud je to možné. Tohoto cíle, je možné dosáhnout několika způsoby. Pokud odhlédneme od možnosti dítěte popřít otcovství ke svému matrikovému otci, tak mu právo znát původ, český zákonodárce umožňuje i ustanovením ukládajícím mu právo seznámit se s obsahem spisu o osvojení po dosažení zletilosti. Jak uvádí Česká republika

²⁶ K tomu kriticky: KRÁLIČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 133-134. ISBN 9788021050532

²⁷ ustanovení čl. 7 Úmluvy o právech dítěte, publikované v č. 104/1991 Sb.

²⁸ dostupné z: http://www.dcicz.org/section.php?sectname=dokumenty&subsect=monitorovani_uumluy citováno dne 12. 12. 2011

v odpovědi na předběžné otázky Výboru OSN pro práva dítěte v této věci, lze předpokládat, že v případě schválení nového občanského zákoníku (dnes již aktuální) bude možné přistoupit k tomu, aby Česká republika stáhla svoji výhradu k čl. 7 Úmluvy o právech dítěte.²⁹

Z toho jasně plyne, že diskuze na téma baby boxů v spojení s identitou dítěte, nebo anonymitou osvojení nutně ztroskotá právě na faktu, že právo dítěte znát svůj původ mu Úmluva o právech dítěte nezaručuje absolutně, ale omezuje ho na situace, ve kterých to je možné.

4. K HYPOTÉZÁM NA ZÁVĚR

Závěrem si dovolím říci, že mediální boj o existenci či neexistenci baby boxů by se měl, v co možná nejbližší době změnit na boj o prevenci, péči, výchovu a vzdělání v oblasti mateřství a plánovaného rodičovství. Žádný právní institut není potřeba v případě, že je reálný běh věci plynulý.

Jak uvádí M. Hrubá ve své práci: „Zavedení nového prvku do právního řádu je ideální, když je po něm celospolečenská poptávka, když je taková úprava považována za nutnou či potřebnou. Umělá implementace cizích institutů může velice snadno narazit na nepochopení, mylná očekávání a špatnou aplikaci.“³⁰

K osvojování dětí, resp. k zlepšení právního postavení dítěte při osvojení nenapomáhá ani institut utajených porodů ani baby boxy. Je ale otázkou, co chceme vyřešit dřív. Pokud se na tento problém podíváme čistě skrze brýle ochrany zdraví dítěte při porodu a jeho nejlepšího zájmu, pak musí právo dítěte znát svůj původ logicky částečně ustoupit. Pokud ale na věc nahlédneme čistě skrze ochrany dítěte jako subjektu práv, který není pouze pasivním příjemcem ale aktivním subjektem, který se může jednotlivých práv domáhat, musíme ustoupit v aktivitách, jakými jsou baby boxy, anonymní a utajené porody. Otázkou ale zůstává, za jakou cenu.

Zákonodárce by měl dítěti v jeho právech napomáhat. Institut nejlepšího zájmu dítěte, je problematika zásadnějšího rozsahu a tedy k jiné diskusi, každopádně je ale nevyhnutné si uvědomit, že Úmluva o právech dítěte nemluví o právu dítěte znát svůj původ pouze v mezích „pokud je to možné“ nadarmo.

Je nevyhnutné, aby nová právní úprava byla podložena ne jenom dobrým úmyslem zákonodárce postihnout všechny případy, ale zejména snahou jim předcházet. Česká republika není jediná ve světě, která pracuje s institutem baby boxů, problém ale je, že pokud vznikne

²⁹ dostupné z: http://www.dcicz.org/userfiles/file/3_4-CRC-seznam-odpovedi-na-predbezne-otazky.pdf citováno dne 12. 12. 2011

³⁰ HRUBÁ, M. Principy osvojení pro novou právní úpravu. Sborník 39. Náhradní výchova dětí – možnosti a meze. Praha : Univerzita Karlova v Praze. s. 38. ISBN 978-80-87146-05-7

takovýto produkt, bez dalšího, pak můžeme počítat s tím, že bude odsouzen (kolikrát i neprávem) k záhubě, třeba vyvoláním horlivé diskuze na téma identity dítěte.

K hypotézám stanoveným v úvodu mého příspěvku mohu shrnout pouze závěry uvedené již v jednotlivých kapitolách. Baby boxy nejsou příčinou ztráty identity dítěte. Příčinou je rodičovská nezodpovědnost a neschopnost státu postihnout příčiny opuštění dětí a řešit tyto problémy již v zárodku. Místo toho slepě vytváří schránky, které by měli tento problém řešit.

Pokud jde o novelu soukromého práva v oblasti osvojení, dovoluji si tvrdit, že Česká republika sleduje celosvětové tendence. Otázkou zůstává, jak se postaví k výhradě k čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, teď když byl Nový občanský zákoník schválen. Jak již bylo několikrát zdůrazněno, smluvním státům neplyne z Úmluvy jasná povinnost zajistit institut, kterým by mělo dítě možnost za všech okolností poznat své biologické rodiče. Toto právo mu je dáno pouze v mezích, pokud je to možné, a to Česká republika v Novém občanském zákoníku na několika institutech naplnila.

Musím však na závěr uvést, že zavedení možnosti utajení okolností osvojení s apelem na nejvyšší zájem dítěte je sice v souladu s mezinárodními úmluvami, avšak povinnost osvojitelů seznámit osvojence se skutečností jeho osvojení nejpozději začátkem školní docházky, není dle mého názoru ani v souladu s nejvyšším zájmem dítěte, ani k jeho prospěchu. V návaznosti na jeho právo znát svůj původ, které není absolutní, je takováto úprava příliš striktní a dle mého názoru spíše ujmou pro dítě.

Literature:

- Bubelová, K. Porušení práva na rodinný život. Právní fórum, 2009, č. 7, s. 253
- David, L.; Ištváněk, F.; Javůrková, N.; Kasíková, M.; Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, 1072s.
- Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600s.
- Ficová, F. a kol.: Ochrana práv maloletých v civilnom procese. Bratislava: EUROUNION, 2008. 214s. ISBN 978-80-89374-04-5
- Holub, M.; Nová, H.; Sladká Hyklová, J.; Zákon o rodině. Komentář a předpisy související. 8. akt. vyd., Praha: Linde Praha, a. s., 2007, 750s.
- Hrubá, M. Principy osvojení pro novou právní úpravu. Sborník 39. Náhradní výchova dětí – možností a meze. Praha: Univerzita Karlova v Praze. 126s. ISBN 978-80-87146-05-7
- Motejl, O., Černá, M., Panovská, K., Matyášová, P. Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. 215s.

- Novák, T., Průchová, B. Problémy s tajemstvím nezrušitelného osvojení. *Právo a rodina*, 2004, č. 10, s. 11.
- Novotná, V. Evropská úmluva o výkonu práv dítěte. *Právo a rodina*, 2000, č. 8.
- Králíčková, Z. Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 191s. ISBN 9788021050532
- Radvanová, S.: Osvojení v proměnách společnosti. In Dvořák, J., Winterová, A.: *Poceta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, 386s.
- Zuklínová, M.: Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*, 2005, č. 7, s. 250 a násl.

Contact – email

238456@mail.muni.cz